

Сотська Г.І. Проблеми сучасної педагогічної освіти в Україні у вимірах Євроінтеграційних процесів / Галина Сотська // Освіта для сучасності – Edukacja dla współczesności: зб. наук. пр.: у 2 т./ Мін-во освіти і науки України, НАПН України, НТУ імені М.П. Драгоманова, Комітет педагогічних наук Польської академії наук, Наукове товариство «Польща-Україна», Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Асоц. Ректорів пед. ун-тів Європи; редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.П. Андрущенко, Н.Г. Ничкало, Ф. Шльосек (заст. голови); Л. Лук'янова, Л. Макаренко, О. Падалка [та ін.] (члени редколегії). – Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Т. 1. – С. 444-450.

ГАЛИНА СОТСЬКА

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ВИМІРАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У сучасному глобалізованому суспільстві зростають вимоги до якості педагогічної освіти, що є пріоритетним напрямом реформування системи освіти в Україні. У зв'язку з цим президент педагогічних наук України В. Кремень зазначає, що педагогічна освіта безпосередньо працює на всю освіту і без якості першої неможлива якість другої [5]. Реформування педагогічної освіти є важливим чинником формування високорозвиненої, моральної людської особистості, яка здатна не тільки користуватися значним обсягом інформації, а й породжувати нові знання, бути унікальним джерелом творчості та продуктивної суспільної діяльності. Підвищення якості педагогічної освіти та її інтеграція в світовий освітній простір сприятиме приєднанню України до євроінтеграційних процесів, зумовить послідовність і змістовність трансформаційних змін у педагогічній освіті відповідно до сучасних цивілізаційних вимог. На цьому наголошують В. Андрущенко, О. Анісімов, Г. Балл, І. Бех, О. Грицай, І. Зязюн, В. Кремень, Ф. Михайлов, В. Паламарчук, І. Підласий, В. Скотний, О. Чалий та інші.

Педагогічна освіта є системою підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах всіх форм власності, закладів післядипломної педагогічної

освіти та органів управління у сфері освіти. Мережу вищих навчальних закладів в Україні, що забезпечують підготовку та підвищення кваліфікації науково-педагогічних, педагогічних кадрів, складають педагогічні коледжі, академії, університети, класичні університети, а також інші вищі навчальні заклади за умови виконання ними вимог стандартів вищої освіти.

Педагогічна освіта базується на ключових постулатах Конституції України, Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, Педагогічної Конституції Європи, а також на вимогах документів ЮНЕСКО, Міжнародної організації співробітництва й розвитку освіти, Доповіді міжнародної Комісії з освіти ЮНЕСКО для XXI століття. Але, на жаль, вилучення означеної галузі з переліку галузей знань і спеціальностей не дозволяє належним чином реалізовувати основні положення документів державного та міжнародного значення, які окреслюють стратегічні вектори розвитку педагогічної освіти, що спрямовані насамперед на:

- 1) утвердження неперервності, гуманістичності, демократизації, всебічності й варіативності педагогічної освіти і підготовки;
- 2) забезпечення високого рівня якості професійної підготовки педагогічного персоналу;
- 3) професійний розвиток педагогічного персоналу, спроможного до роботи в умовах інституціональної відкритості закладів педагогічної освіти, зі знаннями іноземних мов та орієнтації на академічну мобільність;
- 4) розширення мобільності завдяки встановленню транспарентності кваліфікацій та взаємовизнання дипломів [3].

Сьогодні кардинально змінюється розуміння сутності педагогічної освіти: на зміну вузькому її трактуванню як підготовки учителів різних рівнів і ступенів приходять, на переконання академіка І. Зязюна, усвідомлення її

значення як «педагогічного компоненту всякої професійної освіти, оскільки у більшості випадків і інженер, і менеджер, і вчений, і політик, і працівник соціальної сфери, і будь-який спеціаліст у майбутньому – керівник колективу, учасник інтенсивних людських комунікацій, де йому буде необхідно не лише педагогічна грамотність, а педагогічна компетентність у питаннях впливу на свідомість і поведінку оточення» [1, с. 88].

Відповідно метою педагогічної освіти має бути якісна підготовка висококваліфікованих та конкурентоспроможних педагогічних кадрів для всієї сфери освіти, здатних здійснювати професійну діяльність на засадах гуманізму, демократії, вільної конкуренції та високих технологій.

На сьогодні педагогічну освіту важливо розглядати як засіб саморозвитку і самореалізації, що змінює цілі освіти, її мотиви, форми, методи, роль вчителя і викладача. Одним із завдань сучасної педагогічної освіти є формування людини з інноваційним типом мислення, інноваційним типом педагогічної культури, зі сформованою готовністю до інноваційної діяльності, фахівця, здатного відповісти на всі виклики цивілізації.

В інформаційно насиченому XXI столітті збільшився обсяг функціональних обов'язків учителя, педагога без урахування чого неможливий сучасний розвиток педагогічної освіти. Сьогодні учитель, педагог – це носій гуманітарної культури, морально-етичних і культурно-естетичних цінностей, дослідник, психолог, майстер, котрий стимулює своїх учнів, студентів до саморозвитку, самоактуалізації, самовдосконалення, самореалізації. Окреслились нові аспекти діяльності сучасного вчителя, педагога, такі, як:

- громадянська освіта особистості як якісно нова освітня платформа щодо способів життя в багатокультурному й толерантному для особистісного й професійного розвитку і саморозвитку;
- підтримка і педагогічний супровід формування ключових і предметних компетентностей особистості, необхідних для Суспільства знань і навчання впродовж життя;

- педагогічний і психологічний супровід процесів інноваційного розвитку цілісного освітнього середовища;
- позакласна робота й робота з соціальними партнерами; інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у навчальну діяльність та у професійну практику вчителів;
- відповідальне ставлення до власного професійного розвитку як до безперервного процесу впродовж життя [3].

Відповідно постає проблема пошуку нової прогностичної моделі розвитку педагогічної освіти, де основними принципами мають бути людиноцентризм, гуманізація, неперервність, доступність, науковість, системність, фундаменталізація, поєднання національних освітніх традицій та найкращого світового досвіду, практика, прогностичність, інноваційність, академічна автономія, креативність [4].

Водночас розвиток педагогічної освіти стримується низкою невирішених проблем. Чинна нормативно-правова і законодавча база не повною мірою задовольняє потреби сучасної освітньої практики, а вчитель не формується як суб'єкт сучасних цінностей.

Недостатньою залишається увага і контроль за якістю педагогічної освіти, яка є сукупністю властивостей освіти, що визначають її здатність задовольнити відповідні потреби особистості, суспільства, держави, відповідно до соціокультурних функцій освіти. Якість педагогічної освіти в першу чергу забезпечується її змістом. Як наголошується у Педагогічній Конституції Європи, зміст педагогічної освіти має підпорядковуватися потребі формування у вчителя, педагога здатності навчити своїх учнів, студентів, молодь жити разом у сучасному глобалізованому світі, постійно відтворювати і вдосконалювати умови гідного існування людини; забезпеченню їх вільного спілкування в системі відносин сталого людського розвитку [4].

Система педагогічної освіти є складовою системи вищої освіти, яка забезпечує підготовку майбутніх учителів, педагогів на основі усвідомлення їх ролі в інноваційному оновленому суспільстві і з урахуванням необхідності

перебудови системи їх професійної підготовки. У сучасних умовах окреслились проблеми професійної підготовки вчителя, педагога для нейтралізації яких необхідно забезпечити ефективну підготовку відповідно до актуальних суспільних потреб та цивілізаційних вимог ХХІ століття.

Наближення педагогічної освіти в Україні до європейського рівня вимагає забезпечення права студентів на свободу вибору індивідуальної освітньої траєкторії професійної підготовки. Досвід високорозвинених зарубіжних країн, як справедливо зазначає Л. Хомич, доводить, що вибір студентами альтернативних варіативних навчальних планів, дисциплін, курсів; альтернативних варіантів технологій навчання; порядку, логіки і послідовності вивчення дисциплін; вибір співвідношення лекційних і практичних занять; форм і методів навчання, контролю і оцінювання результатів вивчення дисциплін; наукової школи і теми наукової роботи, мети педагогічної практики, форми випускного державного екзамену забезпечує умови реалізації особистісно-орієнтованого принципу в освіті [7].

На жаль, аналіз Державного стандарту вищої педагогічної освіти дозволяє констатувати, що 70%-75% навчального часу відводиться на вивчення обов'язкових для всіх ВНЗ нормативних дисциплін. Решта навчального часу (близько 25%-30%) припадає на вибіркові навчальні дисципліни. При цьому важливою проблемою є можливість вільного вибору студентами дисциплін варіативної складової професійної підготовки, оскільки більшість вищих навчальних закладів нав'язують студентам дисципліни за вибором, не враховуючи їх бажання, потреби, інтереси, професійну спрямованість. Вимагає перегляду співвідношення між нормативними і вибілковими дисциплінами у напрямі збільшення частки останніх, що забезпечить не однобічне теоретичне та практичне навчання, а оперативне задоволення освітніх потреб та особистісної спрямованості студентів. Висока якість педагогічної освіти досягається за умови глибокої індивідуалізації навчання, коли стрижнем навчального плану студента є обов'язкові дисципліни, а далі він самостійно

формує його варіативну частину, яка відображає спеціалізацію його педагогічної підготовки.

Потребує гармонійного узгодження зміст інваріантного і варіативного компонентів професійної підготовки майбутніх учителів, педагогів, оскільки до варіативних дисциплін входять курси і спецкурси, які є розрізненими за професійним спрямуванням, часто охоплюють вузькопредметну інформацію, не спрямовану на її практичне використання у професійній діяльності.

Академік І.А. Зязюн зазначає, що професія педагога, найбільш відчутна від психології, оскільки педагогічна діяльність педагога, і особливо його педагогічна дія, спрямовані на людину, на її розвиток. І при цьому саме педагог у своїй педагогічній дії зустрічається з «живою психікою суб'єкта». Педагоги і вихованці перебувають в активній суб'єкт-суб'єктній взаємодії, постійно здійснюють ціннісно-смысловий обмін, що спричиняє сумісні трансформації, отже, дія, взаємодія повинні стати домінантними об'єктами дослідження психопедагогіки. Саме в цій площині може бути зрозумілою роль педагога у навчально-виховному процесі [2].

З цієї позиції актуалізується значення психолого-педагогічної підготовки як основи професійної підготовки вчителя, що передбачає формування глибоких людинознавчих знань, комунікативних умінь та компетенцій у сфері людських відносин, які визначаються з урахуванням особливостей спеціальностей.

У процесі здійснення аналізу програм психолого-педагогічного циклу в закладах України з'ясовано, що у їх змісті спостерігається певна неузгодженість між психологією і педагогікою, що негативно впливає на професійний розвиток вчителя, педагога, який на практиці виявляється неспроможним зорієнтуватися у психологічних проблемах і співвіднести їх зі своєю педагогічною діяльністю. Це зумовлено далеким від оптимального співвідношення вивчення педагогічних і психологічних дисциплін. У цьому контексті є позитивним досвід реалізації навчальних програм для різних

освітньо-кваліфікаційних рівнів у Канаді, де студентам пропонується дуже широкий вибір предметів психолого-педагогічного циклу, які мають практичну спрямованість.

Сьогодні зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів, педагогів повинен мати інтегрований характер. Її основою має бути психопедагогіка, яка, на переконання українських і зарубіжних вчених (І. Зязюна, В. Зінченка, О. Воронцова, Е. Стоунса, С. Полякова, Л. Фрідмана та ін.), здатна вирішити проблему конфронтації між психологічними і педагогічними науками та на цій основі формувати нове педагогічне мислення вчителя, ціннісною установкою якого є: перевага індивідуальності над єдино-мисленням; освітні інтереси особистості – над стандартною навчальною програмою; саморозвиток, само-учіння – над уніфікованим засвоєнням, «передачею» знань [2].

Особливе місце в педагогічній освіті займає неперервна педагогічна практика студентів – невід'ємний складник професійно-педагогічної підготовки, яка виступає у якості критерія ефективного педагогічного процесу. Неперервна педагогічна практика сьогодні має стати головною практичною лабораторією застосування набутих студентами теоретичних знань та практичних умінь, саморозкриттю внутрішнього потенціалу студентів у процесі їхньої творчої навчально-виховної роботи. Поза практикою підготовка фахівця не можлива, але, на жаль, окремі вищі навчальні заклади порушують принципи її неперервності та послідовності. Види, тривалість та змістове наповнення практик повинні визначатися галузевими стандартами педагогічної освіти, а отже, стати державною нормою. При цьому варто зазначити, що в сучасних умовах неперервну педагогічну практику неможливо розглядати без зв'язку з громадською практикою, оскільки це дозволяє інтегрувати майбутнього фахівця в систему суспільних відносин, що убезпечить вчителя, педагога від «споглядального» ставлення до життя, формує його активну громадянську позицію [4].

Необхідно зазначити, що ефективність діяльності вчителя, педагога безпосередньо залежить від володіння ними механізмами та способами донесення змісту освіти до тих, хто навчається, тобто володіння освітніми інноваційними технологіями. Водночас, варто наголосити, що студенти тільки на інформаційному рівні ознайомлюються з освітніми інноваційними технологіями, але не володіють методиками їх використання. Як наслідок, більшість випускників вищих педагогічних закладів не готові до самостійного використання освітніх інноваційних технологій у професійній діяльності. Відповідно постає питання щодо забезпечення практичного опанування студентами освітніми інноваційними технологіями з метою використання їх у майбутній професійній діяльності, що дозволить підготувати педагогічні кадри нової формації, здатних швидко адаптуватися до запитів і вимог динамічно змінного світу.

Отже, можна констатувати щодо необхідності багатоаспектної трансформації педагогічної освіти, шляхами і способами якої є: розроблення критеріїв якості педагогічної освіти; запровадження інноваційних методів організації навчального процесу й використання інноваційних освітніх технологій; розроблення варіативних, диверсифікованих за профілем освітньо-професійних і освітніх програм відповідно до рівнів вищої педагогічної освіти (початкового (короткий цикл), першого (бакалаврського) і другого (магістерського) та освітньо-професійних (молодший бакалавр) та освітніх ступенів (бакалавр, магістр); формування партнерської співпраці зі стратегічними партнерами (загальноосвітніми, вищими навчальними закладами, освітніми, науково-дослідними установами, органами влади). Педагогічна освіта повинна перетворитися на систему, здатну до саморегуляції відповідно до викликів суспільного розвитку, на інноваційне середовище, у якому учні й студенти отримують навички і вміння самостійно оволодівати знанням упродовж життя та застосовувати це знання у практичній діяльності. Педагогічна освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання і культурний розвиток країни, свідомих, суспільно

активних громадян, конкурентоспроможних на європейському та європейському і світових ринках праці [6].

Список використаних джерел

1. Зязюн І. Педагогічна професія в контексті двох парадоксів / І. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-український, українсько-польський щорічник / [за ред. Тадеуша Левовицького та ін.; наук. рада: Т. Левовицький, І. Зязюн; редкол.: Н. Ничкало та ін.; пер.: Г. Балл, І. Вільш]. – Ченстохова; Київ, 2012. – В.14. – С. 83-92.
2. Зязюн І.А. Педагогічна психологія чи психологічна педагогіка?! / І.А. Зязюн // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. – К.; Полтава, 2012. – Вип. 3. – С. 20-37.
3. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроантлактичному освітньому просторі: монографія / авт. кол. Н.М. Авшенюк, В.О. Кудін, О.І. Огієнко та ін. – К.: Пед. думка, 2011. – С. 34-35.
4. Педагогічна Конституція Європи / Часопис «Європейські педагогічні студії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.argue.org/index.php/uk/>. – Загол. з екрану. – Мова укр. та англ.
5. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін / Доповідь Президента НАПН України В. Г. Кременя на Загальних зборах НАПН України 30 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mext.go.jp>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Проект Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/doc/files/news/> – Загол. з екрану. – Мова укр.
7. Хомич Л. Духовний потенціал вчителя – запорука творення гуманістичного суспільства / Л. Хомич // Професійна освіта: педагогіка і психологія : польсько-український, українсько-польський щорічник / [за ред.

Тадеуша Левовицького та ін.; наук. рада: Т. Левовицький, І. Зязюн ; редкол.: Н. Ничкало та ін.; пер.: Г. Балл, І. Вільш]. – Ченстохова; Київ, 2012. – В.14. – С. 185-195.

Галина Сотська

Резюме

Обґрунтовано сучасні проблеми педагогічної освіти в Україні як пріоритетного напрямку реформування національної системи освіти; визначено її мету, принципи; окреслено стратегічні вектори її розвитку в умовах євроінтеграційних процесів. Проаналізовано ряд проблем, які уповільнюють трансформаційні зміни у сфері педагогічної освіти та запропоновано шляхи і способи їх розв'язання.

Ключові слова: педагогічна освіта, вища педагогічна освіта, якість освіти, зміст освіти, педагог, вчитель.

Галина Сотская

Резюме

Обоснованны современные проблемы педагогического образования в Украине как приоритетного направления реформирования национальной системы образования; определены ее цели, принципы; очерчены стратегические векторы ее развития в условиях интеграционных процессов. Проанализировано проблемы, которые замедляют трансформационные изменения в сфере педагогического образования и предложены пути и способы их решения.

Ключевые слова: педагогическое образование, высшее педагогическое образование, качество образования, содержание образования, педагог, учитель.

Galina Sotskaya

Summary

Key words:

Сотська Галина Іванівна – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу змісту та організації педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України